

נפרוש מראש

1	עך	ולא אין באמרי	16 ולו בן מפרתיו
לעות אדם		נכוחים וישרים:	אזי היו דבריו
ברבו" לא		לבלתי שום מכמר	17 ואת פיהו שמר
ראה נפתר		באדיר אדירים:	באמרו כי אמר
בתמיהה		דרכים הוא ירא	18 לעות כלי ישרי
		ורגזו בסוררים:	5 ואפו לא יחרה
		עשות זאת או הואל	19 וחלילה לאל
		לאחד היצורים:	לתועבות האל
		היות צח ומדוקדק	20 דברו לא בדק
		וכחש באמרים:	10 ודונש לא צדק

1

ערך לעות אדם בריבו יי לא ראה נפתר בתמיה

דונש דף 7	ספר	בינו נא אנשי לבב איך לא הבין דונש ספר
7	אדם בריבו יי לא ראה	מנחם ועניניו ורצה להכניס פתרוניו
מנחם דף 17	הי לא הפך וכלא רצה וכמרו בלשון חפץ ורצון השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה פתרון אשר תחפץ עכ"ל:	(בספריו) בספרו "לעות אדם בריבו יי לא ראה" 15 (איכה ג. לו) נפתר בלשון תמיהה במלים התמוהים בלא ה"א וחשב כי פתר ראה לשון חפץ וכן פתר הוא לעות אדם בריבו יי לא חפץ וחלילה לאל מרשע וגם מצא "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" (שם, שם, לה) נפתר בלשון תמיהה ולא היה בו כח להבין פתרונו היטב 20

וד"ל מנחם בשי אדם דף 17 ויש תמיה בלא ה"א כאלה מי האומר שאול יסלך עלינו (ש"א יא) הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסלקונו (שמות ח) לעות אדם בריבו יי לא ראה (איכה ג) מי זה אמר ותהי ד' לא צוה (שם שם) מפי עליון לא תצא הרעות והטוב (שם שם) וכאלה הרבה עכ"ל:

1) נפרוש מראש כמו קגנון לשון המדרש כחזור לענין הראשון ופה הכונה נחמיל לפרש מראש הענין ומחמיל עשה לקדר עוד הפעם אם השיר הלימודי כמו ליון בראש כל משונה והספונה עלמה הפירות עליו באריכות לשון: 2) באמרו לעיל (דף 10) כי באמרו וי"ל כי באמרו הי' ע"ס הנוסחא ובקצת כ"י חמה אשכנזי כדמה לפעמים מ"ס בלתי נשלמה על קלף בלתי חלק כמו ב' וי' 3) מכמר בלתי שום רשע לחופקו כי חשב על האל האדיר להכריח אם האדם על מעשיו: 4) האל כמו האלה ובמספר עלמה באריכות יובן הענין היעב:

- 1 ולא יוכל לדעת היטב חקר מוצאו כי סבר ועלה במחשבתו כי ענין בחרעות והטוב מעשה בני אדם חטאתימו וצדקתימו לאמר מעש החטא ומפעל הצדק הלא יצאו מפי עליון על כן הרחיב גרונו ראה נפתר ^{ל דונש (שם) מנחם לא בדעת} עליו לאמר * מנחם לא בדעת דברת ולא בהשכל בתמיהה ^{דברת ולא בהשכל פתרת לעות אדם בריכו' ה' לא ראה} פתרת וגו' האל יעזרת משפט" וגו' ולו רצה ^{באמר כי הוא תמוה בלא ה"א כמו וכו' וגם מפי עליון לא רצא וכו' תמוה פתרת ולא כדון דברת האל יעזרת משפט ואם שדי יעזרת צדק" עכ"ל:} הנכוחה ואמת האמת לא חש להשיב עד הבינו הענין אזי ידע כי לא פתור יי לא ראה לשון חפץ כי אם לשון ראייה וגם לא פירש הרעות והטוב מעשה בני אדם כי אם מעשה אל שדי ולכן התמיהה הענין וכה פתרונו כתוב בראש הענין "טוב לגבר כי ישא עול" ^{בנעוריו" (איכה ג' כו) "יתן למכהו לחי" וגו' (שם שם, ל) "כי לא ינח" וגו' (שם שם, לא) ואחרי כן שב ואמר בעד המכה והאויב "כי לא ענה מלבו ויגדה אויב בני איש" (שם שם, לג) מפחו "לדכא תחת רגליו כל אסירי ארץ" (שם שם, לה) זאת מאת יי צבאות יצאה ברוב העון כי הרבינו לפשוע ולא חנם באתנו כי לא אל חפץ רשע הוא ואמר "להטות משפט גבר נגד פניו" (שם שם, לה) "לענת אדם בריכו יי לא ראה" (שם שם, לו) היסתר ממנו הדבר ולא יראה יה להציל העשוק מיד עושקהו הכל ידוע לפניו ואין דבר נעלם ממנו "מי זה אמר ורתחי יי לא צודה" (שם שם, לי) אין אשר עשה האויב אשר ענה ואשר יכא כי אם במלאכות יי ובשליחותו כי מי אמר והיה ולא צוה יי}

(8) מעש טוה דרך הקליר בפיועיו והארכתי בזה במכור: הלא יצא וכו' ר"ל האדם מוכרת במעשיו הן לעוב וכן לרע: (9) ואמת בקובץ נקוד חירק תחת האל"ף ח"כ ככנה פעל משם הנקרה אמת והכוונה וחיזק האמת ונוכל להוסיף גם פעל מש' אמת על הרשימה שרשם החכם לוכן מן הסמויות שונות שהשתמשו הפייסנים והמחזרים מ'ש' אמת בקפדו היקר ליעדראטורגועשיקע דער סינאגאגאלען פאעזיא (ברלין 1865) דף 282-289: (9) ולכן התמיהה ר"ל ע"כ עוב פתר בלשון סימה: (10) פניו אין זאת נוסחא משונה מאשר כתובה לפנינו בקנות "נגד פני עליון" רק כ' כן ע"ד בלור וז"ל ד' ו' כ' (שם) "ואמר כגד פני עליון יהיה ראויה להיות כגד פניו כמו זה" הנעיר על קדום ועל וגו' מאת ה' והיה ראויה מ' אמת וכמוהם" עכ"ל ע"ש. ולכתוב כן לשונות הפסוק ע"ד בלור ופירוש מלאנו נהוג בחלמוד ככלי ע"י מס' מגילה דף ג' ע"א בחו' ד"ה וילן ובמכור הארכתי בזה:

(*) אלה דברי דונש ע"פ כ"י פואה כי הנוסחא בנרפס, ולא אמרת האל"ף אין לה הכנה וקוחם הענין:

לעשות ולהיות ומי גזר אמר וקם לו ולא מפי יי מפי עליון לא¹
 תצא הרעות והטוב (שם שם, לה) וכל הגזרות אשר יגזור בעולמו שלום
 ומלחמה רוחה וצרה הלא מפיו יצאו והרעות והטוב הנאמר פה
 מעשה עליון ופלאי גזרותיו וכן כתיב "עושה שלום ובורא רע" (ישע"ה, ט)
 5 ואמר איוב על גזרות אלהים "גם את הטוב נקבל מאת אלהים
 ואת הרע לא נקבל" (איוב ב' י') ולו הבינות כי זה פתרונו לא השיבות
 דבר אבל נחלפו לך הרעות והטוב אשר הם מעשה שדי במעשה בני
 אדם ולכן חדלת מעשותו תמוהה כי אמרת כח החטא וממשלת העון
 ביד האדם שמו למען לא יהיה לו פתחון פה ליום הדין עם יוצרו והם
 10 בצאת הפתרון ממעשה בני אדם נמצא היטב נפתר ודברך לאין

נותר:

9 ביד האדם שמו דיינו כחירה כחונה ביד האדם למען לא יהיה ר"ל אם יהיה מוכרח במעשיו ע"פ
 גזרה קדומה היתה לאדם פתחון פה אם יענה כידוע וכל הקפדים מלאים מענין זה הנקרא ידיעה
 ובחירה ובהשגה זו משר את מנחם כחשד גדול שהוא מנחם כחירה האם נחפלא אחרי כן אם הנשיא
 נהפך לו לאויב כנמלא בו כחם כזה שמנחם באחד יקודי הדם אשר עליו נשען השכר והעונש והנשיא
 אהנתו ידענו היה ממנין כחמישים לב דת ישראל על פי תורה שבכתב ובעל פה: אך דעם הרא"ב כי
 חינו נוחה כזה ואלה דבריו כמחשבו אליו "לדעתי לא היה חשד בדיני היראה והדם אשר העיר דונש
 על מנחם - ובאמת לא היטה זאת גם כונת דונש - בעיני הנשיא רב חקלאי לטובה אשר בגללה חרה
 אפו בו כי"א קנאת נגיד נסופר אשר השתמש בו והנחשט גם כמחשבו השאלה מאתו כאשר ביררתי
 כבר במקום אחר: והם בצאת לדעת הר"אג ל"ל "ואם הולאת" כלומר ואם לא תפרש הרעות והעונש
 מעשה בני אדם כי"א האלהים וכי": 11 נותר ל"ל ולנותר:

תקונים לדפים הקודמים

- דף 18 שורה 3 בית 83 צ"ל 88 וההגה לבית 44 מקומה אחרי ההערות לבית 41 87 88 גם 43:
 25 -- 2 הבי"ת היא הגהת רש"ף ובכ"י כתוב בבית והנכון הבי"ת כי לא על אות בית
 כונת המחבר כי"א על בית השיר אשר משקלו לא יבוא על נכון עד כי תפיל וכו' ויותר להגיה בלבות
 וכדומה לו שורה 10:
 12 התקנו כן בליק ונכון הוא כלומר **התקנו** פ"י עד כי נסיר ונשליך:
 26 -- 2 הוספת מלת **אמר** כאשר הניחו רש"ף למותר ומלת משקל מירושא פה משקל שירי
 ולא להדקדוקי משקל הבנין ואמר וברביאך מלת דורש במשקל ובפסל השיר אז על כרחך ידיוה
 כפתח קמן וכו' וכמוהו שורה 9 ושם מלת משקל היא מוטעה וצ"ל במשקל:
 29 -- 3 **והשנה** והערה שם ול"כ כי צ"ל והשגת:
 14 **בהורגני** צ"ל (בכ"י בהרונני) כלומר בהרגני (אני דונש) את מנחם בהשגותי:
 31 -- 5 מלת **ורא** צריך להגיד **ורא** או **ורא** קיצור **ורא** כאשר כתבת בטוב טעם
 לעל במסמך בהערה בדף 80 בסופו ושם צריך להגיד מלת דע בצירי ופתח כזה **רע** עכ"ל הר"אנ:

ערך פח פחם

וכדת לא דרש	21 וכתלה חרש
לפחם לאורים:	באמרו כי פירש
עם אש לפחת	22 במחלוקה אחת
5 ברתוך התנורים:	היותה קודחת
מכחש את פשרו	23 הלא הנה ספרו
בעדים נכרים:	ויעיד על שקרו
ויאמר כי מליו	24 ואיך ישיב עליו
בהבל נפתרים:	וחדיו ומשלו
10 לרובין מכתבו	25 והוא כח איי בו
בפתרון ופשרים:	ואף כי להשיבו

ו"ל דונש דף 82 והבאת בחלק אחד בפעלים השניים פחם לנחלים (משלי) עם ויפח באפיו נשמרת חיים ופחם הוא מן השמות השלישיים המים בו מן יסוד והחשיאך בו ראותך הדולק 15 אש בפחם נופח עליו במפוח ולכן זרית המים לרוח ואבדו: מים פחם כמו מים שפם עכ"ל:	שמעו חכמים מליי והטו אוזן אלי והרתמרו על שגיות דונש וטעותו אשר כמוה לא נחיתה וכמוה לא חוסף מצא במחברת מנחם במלאכת פח פח מתחלק לר' מחלקות מחלקה האחת "ויפח באפיו" (בראשית כ. ז.) "לפחת עליו אש" (יחזקאל כב. כ.) "נפח באש פחם" (ישעיה נד. טז.) לאמר כי ויפח לפחת נפח ענין אחד להם ויהי בראות דונש נפח באש פחם במחלקת לפחת עלה בלבבו כי מנחם הביא פחם רע לפחת ולפיפח	דונש דף 82 מנחם דף 141
ו"ל מנחם דף 141 פח מתחלק לר' מחלקות וכו' דונש ורמקורם פחם נפש (איוב יא) ויפח באפיו נשמרת חיים נפח באש פחם וכו' עכ"ל. ובשרש פחם (שם) כי פחם ופעל בפחם 20 (ישעיה מ"ד) פחם לנחלים (משלי כ"ו) עכ"ל:		

(16) האחת במחברת מנחם הנדפסה ופתוחה לפנינו היא המחלקה השנית והראשונה היא פח יקוש וכל הדומים לו ענין מוקש ואף שאין שם לנו בזה בענין הדרישה אבל היא הערה בנידון נוסחת הספרים קדורם והערכהם על ידי האומנים הלבלרין כי לא כולם היו נאמנים ללכת בדרכי המחבר צעלם וראשונה כי גורעים ומוסיפים כפי אומדן דעתם בחומר הפנימי כמו בחילוני וכמו שאינם נאמנים בדברים קלי הערך כן אין אומן גם בדברים יקרי הערך בנידון חוכן הענין עלמו כאשר הארכתי בזה לעיל במבוא ובמלאכות הקצו וכמו כן כל אשקוע להעיר על כל שינוי ושינוי אף אם קצו וקל יהיה ואין זה שלא לזורך כאשר יחשבו קלה כי גם אנכי ידעתי מה היא קפדנות (פערדאנעציראל: 17) נפח באש פחם הכונה על חיבת נפח ולא על פחם רק הביאו למען יהיה הענין שלם ר"ל מאמר שלם

ויתנדרו כשונה בפתרון וטועה בענין לאמר איך הבאת במחלקת
 אחת פחם ויפח והוא לא יכול להבינ דבריו ולא השיג את
 ענינו וימדה להשיב עליו וחש להחביר ספר משוגות וכתב
 תהפוכות ואמנם כי כל אשר יחפוץ להכזיב רעהו בפתורנו (צריך)
 לעמוד טרם השיבו על תוצאות הספר המושב עליו ודקדוקי ענינו
 ויתבונן כל שגגותיו ואחרי כן יתכן לו להשיב עליו ולכונן ספר
 ולא ימחר מבלי דבין פן יהיה לבזו ועל כן אמר שלמה משיב
 דבר טרם ישמע אולת היא לו וכלימה (משלי יח יג):

למלאו בנקל בספרי חכ"ך כמו שמלאנו בהרבה מחברים כמו בהרא"צ האוסר לחוד חדות והמעיינים
 נתקשו בלשונם ורק כאשר לא ידעו להשכיל ולקלוט על המלה או המה ירה בחלי עטו בהציאו פסקא
 מלשון הפסוק. ומהשנה זו נראה לכל דורש כי מזדון לב כתב דונש חלה השגות ולא עיין עליו העיב
 שהרי סמוך למלאכת פח כתב מלאכת פחם ונראה כי מנחם ידע פחם הוא מהשלישים ולא זו בלבד
 אך בחפזו הוא כוזב וענה שקר במנחם במה שכח שהביא בחלק אחד פחם לנחלים עם ויפח באפיו
 כי בשרש פחם מביא הפסוק ופעל בפחם (ישעי' מ"ד) עם פחם לנחלים (משלי כ"ו כ"ה) ובשרש פח
 שמיא ויפח באפיו איננו מזכיר פחם לנחלים והנה ר"ת בהכרעותיו מזכיר כמו דברי חלומידי מנחם
 חלה וז"ל "פחם נפח באש פחם מ"ס יסוד וכן מיצר מנחם באש פחם עם ופעל בפחם אך כתב בחלק
 פח נפח באש פחם בעבור נפח ודימה דונש כן לבעבור פחם הביאו ולכן לשוא הקניאו" עכ"ל
 וענה מן מולא דברים חלה יש לנו ראיה חזקה כי לא כל כ"י שוות כי לפני חלה שניהם ר"ת ולחלומידי
 מנחם לא היטה הנוסחא מהשגת דונש כאשר היא לפנינו הן בדפוס הן בכ"י כי לך כן היו יכולין
 להשיב בפשיעות שקר הוא כי מנחם אינו מביא זה הפסוק במלאכת פח. ומ"ש החכם פיליפסקי
 שם דברים מחוכמים הנה אך לפי מה שכתבתי אינם חמת רק השערה גרידא:

ולמען יראה החכם הנזכר כי יקרים

עלי דבריו אעתיקם הנה

וז"ל בהערה בחשונות דונש דף 32 נראה כי עטות קרה בשניהם גם בדונש גם בר"ת ע"י
 התעתיקים דונש מלא מלת פחם לנדה בחלק פח במחברת מנחם ואמר בלבו כי היא
 פחם לנחלים (משלי כו כא) וע"כ בדרך השיב על מנחם ור"ת לא ראה כי דונש השיב על פחם
 לנחלים ואמר בלבו כי השיב על נפח באש פחם וע"כ השיבו כדת וכדין. והאמת הוא כדברי
 ר"ת כי במחברת בחלק פח היה כתוב נפח באש פחם בעבור מלת נפח ופחם לנחלים נזכר
 במחברת פחם וחברו עם ופעל בפחם (ישעי' מד יב) ולפי"ז שלשת הדונשים ילאו זכאין ואין
 מום בכל דבריהם.

הערה

לעיל דף 34 שורה 15 "במלאכת" הכונה במחברת או בשמוש:

ערך כרם וכרם

כרסו עם כרסם

26 וכן אמר כי שם

ושמו כשורים:

כבר פיהו חסם

במכתבו וספרו

27 באומרו ובכארו

ויש מהפותרים:

וכה נאם בדברו

5 כרסו ויכרם

28 אשר יחד ישם

וגם מור עם מורים:

כבשמים כושם

אספם גליונו

29 ולא מחסרוננו

הלא זה לאחרים:

ולא הוא פתרונו

דונש דף וז"ל דונש יכרם מנה והבאת וגם פה דברת עליו כזב ותחטיאהו מבלי פשע

10 באמרך כי הביא במחלקת אחת "יכרם מנה" בחלק אחד יכרם מנה חזיר

חזיר מיער" (תהלים ס. יד.) עם "מלא כרסו מעדני" (ירמ' נא. לד.) מיער (תהלים ס. יד.) עם מלא כרסו מעדני (ירמ' נא. לד.)

והוא לא כן אמר כי כה החביר בספרו והם שני חלקים עכ"ל:

כרש מלא כרסו מעדני ענין כרם ובטן הוא וז"ל מנחם כרם מלא כרסו

ויש מהפותרים אשר מחבירים מעדני ענין כרם ובטן הוא

אל מלא וזאת יכרם מנה חזיר מיער עכ"ל:

15 חזיר מיער למען הדודיעך טעות הפותר דהוא

ומה פשעו ומה חטאתו כי רסוב אליו הפתרון למען השיב עליו

ומי לא ידע כי הפותר ההוא חטא חטאה גדולה אבל לא ידבק

מחסרון דעתו למנחם מאומה כי אתו תלין משוגתו הזאת חשבת

למשפט הטוב כי יסופר איש בעד רעהו פתרון אשר לא לו וירות

20 עליו עולו היותו תחתיו בעקולו:

פ) רבית עליו כזב שקר ענה בו גם כזה כמו בערך הקודם מה שלא ענה על לבו מעולם ותחלה השנאה ואם הקנאה הנוצרת בקרבו עוד את עין שכלו להפחית עליו דברים אשר לא כן ולעורר את עיני הנשיא להקעינו בעיניו ולשוננו למקלקל לשון עברית חסם תקנאה: 11) כרסו בירמ' כי בשר ונתחלקך בלחמי בקמ"ך: 14) ויש מהפותרים הוא הרר"ב לא מחכמי הקראים אשר הביא לבו הכי רש"י בקפ"ר לקוטי קדמוניות דף קט"ב וז"ל הפותר הוא הרר"ב לא בשער כי מלא כרסו בענו וכמוהו יכרם מנה וכו' והיא מלה מורכבת משמי מלוח ימלא בענו ממנו (כלומר מלח יכרם מנה) כאלו ככתב יכרם מנה דהיינו ימלא כרסו ממנה וגם דרעי משחמש במלח מנה תמורת ממנה) עכ"ל:

4

ערך

אותיות

מית ודלת

שרשים

ואינם

משרתים

וכללי

התפעל

4

ערך אותיות ט' וד' שרשים ואינם משרתים וכללי בנין התפעל בכל סעפיו

30 ומהיסוד נבדל יסוד טי' תשת גם דל
ומאן ויחדל עשותם עקרים:
31 למען טי' ת נלוה עלי צד במחורה
כמו טי' ת נצטוה וטי' ת הצטירים:

5 ואמרת כי טי' ת ודל' ת ימצאון משרתים ויהנהגו מנהג התי' כמו טי' ת ויצטירו (יהושע ט, ד.) וכמו דל' ת "הזדמנתון" (דניאל ב, ט.) הנמצא בארמית והן לא צדקת אענך כי אין זה משפט הלשון וחוק תוצאותיה:
10 דע כי יש לתי' להתפעל ד' מראות

המראה האחד לבא בפעלים המצטרפים להתפעל כמנהג אשר היא מתנהגת בו ודרבו הידוע לו כמו "התפאר עלי" (שמות ה, ה.) וגשרשים ועומדים ואין להם מלאכה וזלתי יסוד ואלה הם טח ספר גזע צדק וכו' גם עשתי עשר הנשארים המועדים לשרת וכו' ואלה הם שמלאכתו בינה נקדם לעקר כתי' הרפאר עלי הנקדם לפ"ה ותי' התקוששו הנקדם לקו"ף וכמוהם הנשארים כולם:

1 דל' ט' צד כן מכנים המדקקים בדור ההוא אותיות ד' וצ' ועי' השגות דונש על רס"ג דף 3 ונעלי דף : 4) נצטוה כנצל רק כחלמוד ונציאים אותו לראי' לתכונת לשון עברי' : 10) מראות מלה משתמש בו מנחם במחברתו הכוונה הוראה חופף או ענין ולפעמים מחלקה : 12) להתפעל כשמלערך הפעל ונעשה התפעל לכן משתמש בלמ"ד היחס שאל וכוונת מלערך פעל נכנה מונו התפעל דהיינו כללות בנין הבניינים (קונינונליזם) נקרא מלערך שער אחד בספר לחות לרס"ג הנקרא שער הליקוף והחכם לולאעו מעתיקו בשם (קונינונליזם) עי' בית האוצר דף י"א ע"ב : 17) לעקר לשער כן מכנה גם מנחם שרש המלה גם יסוד : 'אמננס כ' בעלם טח מלת אשר לה כוונה ודונש החליפה במלת חס לשון חשא :

4
ערך
אותיות
מית ודלת
שרשים
ואינם
משרשים
וכללי
התפעל

המראה הב' בבא תי"ו להתפעל במלה אשר תחלתה שי"ן או סמ"ך
רתאחר התי"ו ההוא ונקרב אחר אותיות האלה השי"ן או
הס"מך ויצאה מתחת ממשלת עקרה ותתחלף ממנהגה המתנהגת
עליו כאלה השתעשעו ושועו, "ישעי" כמ"ט, היה מנהגו לאמר התשעשעו
להקדים התי"ו וכמוהו, והאיש משתאה לה" (בראשית כד, כא), "מדינים
נשתוה" (משלי כג, טו), "איש משתגע" (ש"א כא, טו), וכמה בענין הזה וכן
נמצא סמ"ך כמו אלה, מהסתפח בנחלת י"י" (שם שם כה, יט), הנה עקרו
מרתספח להתאחר הס"מך ולהתקרב התי"ו וכמוהו ודמשתכר
משככר אל צרור נקוב (דני א, ו), תשכר (כפרסו, יג), הסתופף בבית
י"י" (תהלים מד, יא) הנה שפת לשון ערבי ככה נבנתה ושפת יהודית
ולא נמצא בכל המקרא בבנין הזה חילוף אלא במלה אחת אשר
יצאה ממנהג רעיה ובאה על עיקר הראשון והיא, ודחשושמנהג
רמי"ט, לא באה תי"ו אחרי שי"ן כדרך המלים אשר תחלתם שי"ן
הבתובים למעלה ויש אשר אומר לו באה תי"ו במלה הזאת אחרי
השי"ן היה כבד על הלשון מוצא שני האותיות האלה השי"ת והתי"ו
ויבקשו להקל אותה למען צחצוח השפה להיות המלה צרופה.
המראה הג' גם צד"י נלווה עם השי"ן והסמ"ך רק התי"ו מתחלף בו
בהתפעלה עם צד"י למען הראותה כי לולי נתחלפה בטי"ת
נחפכה הצד"י לסמ"ך בלשון כמו אלה, "מה נצטרק" בראשית מד, טו, היה

א) ונקרב כמו וכסמ"ך לו ונכרך: א) ממשלת עקרה דהיינו שמוש תי"ו התפעל בעלם וראשונה ושרשה
כי המכנה משמש חלק שרש במלת עקר: ב) ולהתקרב פה הכוונה ולהקדים: ג) אלה המלות
משככר השכר באשר הם בעינין שמאלית קרובים הם לסמ"ך: ד) לו באה ר"ל עומד למה באה מלת
והשתעשענה כמנהגה תי"ו התפעל קודם פ"א הפעל רק בעבור שיתקרב התי"ו והעיי"ם ושניהם הכרתם
שום ולתפארת העיוי הניחה על מנהגה: ה) מתחלף במ"ר פ"ל בפעל שפ"א הפעל שלו לר"י כשנא
בהתפעל כנא ג"כ תי"ו התפעל אחר פ"א הפעל רק מתחלף בעיי"ם ונחלח מחציו כמו במלת נצטרק
והעעם בחילוף זה מנאל והולך, "למען הראותה" דהיינו להיות נראה בלשנא באשר הכרת הלר"י
כשענה כמו הכרת הס"מך לכן נחרו בנקרה כזה להמיר הס"מך בעיי"ם ועיי"ם חזק הכרת הע' כשענה
הלר"י יותר ויותר עוב להחליש הס"מך מכל וכל למען הראות הלר"י שהוא שורש בפעל ולכן לא נוכל
להשים הע' בתור אותיות המשפטים בעבור שהיא תמורה הס"מך. וליתר בלור כמה שאלמר העעם
כי נתחלפה לסמ"ך אעתיק הנה דברי ר"י בן נחלח בנקמה דף 96 וז"ל כאשר רתאחר תי"ו הררופעל
סמ"א הפעל שהוא צד"י תהסך התי"ו שי להקל על הסכמא בזה ובעבור שהוא כבד לכא כו בתי"ו כלו מה

ראויה לומר נצידק בתי"ו ולא נוכל לדבר כן כי נשבר כח הצד"י
 ונחלפה לסמ"ך והי' ניתדק ובהראותינו הצד"י במבטא נחלש כח
 תי"ו והי' מוצאה הטי"ת חלישורת התי"ו והראות הצד"י כי הצד"י
 מיסוד המלה והתי"ו איננה יסוד ולכן באה הטי' נצטדק ולא תחשב
 5 הטי"ת כי תי"ו במקומה ונאמר בי תי"ו נצטדק נחלש מוצאה
 בהגלות הצד"י במבטא ויצאה מוצאה הטי"ת ולא נמצא בכל
 המקרא טי"ת הבא בהתפעל כי אם עם צד"י אמנם בעבור זאת
 אשר אמרתי ולו באה להתפעל לא נמנעה מכוא על כל האותיות
 וגם לא נהדלה מלשרת נראה כל מלה בתווך ובסוף כי נראה
 10 ביסודיה מן הצד"י שבה לעיקרה להיות יסוד ולא משרת ולו
 הבינות חק הלשון לדעת מוצאה ומובאה ודקדוקי מהלכותיה איך
 מנהג האורת הבא לשרת משתי קצורת המלה הנני כבר גליתך
 שגגותיך והעמדתך על האמת ובה יקרה דלי"ת עם זי"ן והנה נא

נצטדק וילכו ויצטרו הצטידנו נשמא יצטבא (דניאל ד' יב) וכאשר רותאחר תי"ו התפעל מטי"א הפועל שד"קא
 זי"ן תהפך לדלי"ת לעלה אשר זכרתי כאשר בא הודמנתון (שם ב ד) וכאשר מ"א הפעל היא סמ"ך תשאור
 כאשר היתה ולא תשרנה כמו ויסתבל החנב (קדלות יב) בעבור העדר העלה אשר קדם זכרה ובאר ז"ה כי
 הם הפכוהו מ' נצטדק שלא תהפך הצד"י ס' אם היו משאירים אותה על מתכונתה והיה נצטדק נצטדק
 וכן הפכוהו בהודמנתון ד' שלא תהפך הו' ס' אם היו משאירים אותה על מתכונתה והיה הסתמנתון כי אין
 ביכולת הלשון וזאת זה עכ"ל. והנה הכוונה שלא השמע כמו סמ"ך הוא בעבור סמיכות שתי אותיות
 בקול הברה אחת ומה ראי' חזקה לנו בני אשכנז כי ס"י רפה השמעת קולה בין השנים כמו סמך
 ולא כנעני בני ספרד. גם על הרס"ג השיג דונש בענין זה (ע"י תשובות דונש על הרס"ג דף י'
 והרס"ב עמוד על ימינו ללדקו בספרו שפת יסר (דפוס פ"פדמ דף ה' חוש ו' וז"ל ועוד אמר ריה"ק
 כי האותיות המשרתים הם חצי כל האותיות ור' אדוניס-הוא דונש-אמר כי הטי' והד' גם כן משרתים
 וזה הפך דעת כל המדקדקים הראשונים והאחרונים וידוע כי מ' נצטדק וטי' ויצטרו תמורת ת' התפעל לדבר
 צחות באות נצד"י כי אם ה"י התי"ו כמנהגו ובבנין התפעל להיות נכתב נצצדק ויתצטרו ונ"י לרינה ליפסן דיל
 ראה הצי כאלו היא (ט) נס) ו' בהיות התי"ו והטי"ת קרובים במוצא החליפיהו ולא יצא הטי' נוסף כ"א עם צד"י
 ואין כן מנהג המשרתים ור' הודמנתון אינה ראי' כי היא ארמית ולא ל"דק עכ"ל וכמו כן כחצ' בספרו
 לחוס (אות ד' דף י"ז דפוס פירדל) וז"ל ויאמר דבי אדוניס רגלי דל כי הדלי"ת מאותיות המשרתים
 (ה' הרב המבאר שם מנהיג כן בשם הרב מהר"א זל"ל כי ז"ל "כאלו היא סמ"ך" ור"ל ה"י כאלו
 אחרי הס"י דומה במבטא כאלו היא סמ"ך ובעבור קרבות הס"י לטי"ת במולאם החליפיהו והאמת הוא
 וראינונו נוכל להציג מן הרס"ב בעלמות אשר העמקתי קודם לזה ושם כי בפרוש ס' וקמ"ץ.
 מדברי רס"ב בספר שפת יסר אשר העמקתי לעיל מלשון "ולא יצא הטי' נוסף כי אם עם צי"ו"

4
 ערך
 אותיות
 מית ודלת
 שרשים
 ואינם
 משרתים
 ובללי
 התפעל

הואלתי לבאר במראה הד' הזה

4
עד
אותיות

מית ודלת

שרשים

ואינם

משרתים

וכללי

התפעל

- דע כי בהביאך התי"ו להתפעל במלה אשר ראשיתה זי"ן כמקרה
הזה יקרה לה רק לא נתלפה התי"ו בשי"ת כי אם בדל"ת
למען קרבת מוצאם ואם הביאונו תי"ו עם הזי"ן נהפכה לנו לסמ"ך
ואם שמנו ט' תחתיו נהפכה גם לצד"י כמו "הזדמנתון" ודניאל ב. ט. עיקרו
הזדמנתון אבל לא תוכל הלשון לדבר כן כי אם בכובד עד אשר
נהפכה התי"ו לדל"ת מכח הזי"ן ונאמר דל"ת ועקרה התי"ו והיה
ר"ב סעדיה גאון זצ"ל חכם ממנו אשר לא החביר השי"ת והדל"ת
במשרתים בספר האגרון אשר בנה כי זה סימן במשרתים
האובים כשתלן הן הנוספות והן הנה אשר חקק מנחם
שמלאכתו בינה ולו ראה כי השי"ת והדל"ת במשרתים היתה
מחברים בינותם והנה מצאנו גם לשון הערב שוה בענין הזה עם
העברית כי גם הם בבא בלשונם תי"ו להתפעל עם צד"י תהפך
לשי"ת ועם זי"ן לדל"ת ושתי האותיות האלה אצלם מיוסדים
ונשרשים ולא החברים במשרתים כי אם בנשרשים וכל אלה יורה
ויוסף אומץ לדבר ואלו לא חשת בענין עד הבינך אותו לא
תעית מדרך השכל ולא חקקת בחטאה הזאת כי החברת הט' והד'
במשרתים למען הקים לך מהם סימנין על שמך כאשר כתבת
דנש הלוי אמת כטב² ואמנם זה הסימן אין לו ענין מה פירוש יש
לאמת כטב בכל המקרא אין מצוי כטב כי אם כטוב וזה אשר
אין בו וי"ו אין בו טעם ואם תאמר כי הוא טוב בוי"ו

20 וראיתו הזדמנתון וזאת אינה ראיה משני פנים האחד כי זה הדל"ת הוא תחת רי"ו והתפעל ובי"ו
באה התי"ו אחרי הפעל וגם נהפכה לדל"ת בעבור הדין שהיא מאותיות השריקה בי אמרו: התזמנתון
או התזמנתון בפנישית וי"ו ותי"ו הנכבדים על המבטא היתה נשמעת כאלו היא סמ"ך בעבור שהיו
צריכים לקרוא בחוץ המבטא עכ"ל.

והנה מנלית זאת החשבה אחר אריכות הדברים היא כי הד' והט' שנראות כמשרתין בהתפעל
המה רק מלד הסמורה וגם רבנו יונה ז' גנאח בספר הרקמה יד¹¹ מזכיר בלי הזכרת

כוכל לשער כי ראה חשבות פלמידי מנחם שכתבו כן לקמן במקום "ולא נמצא בכל המקרא שי"ת הבא
בהתפעל כי אם עם צד"י": אך מה שמקיים הרא"ש כע כשפת יסר "הנה דברי ר' אדוניס בטי' וד'
כדונים גם דברי הגאון אינם רחוקים" ולדעתי ע"ס כאשר ליינתי לי במקום אחר ואין פה המקום.

4 **תמצא חייך מפיל בסימנו כי כבר נקדמה בהלוי ולא תוכל**
להשנותה בעבור כי אין לנו באותיות הקודש ב' ויין כי אם אחת
ולא תוכל להכפילנה כלל לא היא ולא שאר אותיות ואף כי אם
עזבונך להוסיף ויין גם זה אין לו ענין אבל נתתי את לבי לדעת
5 ולתור לבקש לך סימן באיתיות האלה אשר יש לו ענין ומוצא לא
להוסיף עליו ולא לגרוע ממנו ויצא הסימן הזה כי דגש הלוי
טמא כתב וזה הענין בא על הענין כי אם באמת ובכשרון ולך
יאתה למען הפירך ברית וטמאך לשון העברית :

השנה על
דגש
בענין
משקל
השירים

דבר אל הקורא ! ע"י סבה מסבות שונות קרה המקרה שלא היה לאל ידי לבלות ולגמר הענין כאשר החילתי ומכאן עד סוף החבור נשתנו תמונות האותיות ועם אלה נשתנה גם הסדר מאשר היה בקודמים וההערות תבאנה תמיד אחר סיום כל ערך וערך וכמו כן ההערכות מן דגש וממחברת מנחם שהיו עד הנה בצד הדגשים באותיות קטנים תבאנה כעת בשולי היריעה וכדומה שניים אשר לא יזיקו לחשלמת הענין ורק באתי להעיר און הקורא שלא נעשתה ע"י התרשלות ורק ההכרח הביאני לזה וצר לי מאוד.

סם השנה דגש ומעטלה ג"כ ח"ל סם "ואחד מן המקבלים אותם ומאשי חרלנו [ספר] מנחם י קרוב כי הוא קצן אותיות השורש על ח"ט ספ"ר גז"ע לר"ק וקצן אותיות הנוקשות [היינו לשרת] ששללכתו בינה וכבר טעה קצת המחברים [דעתו על דגש] בזה וסם הרלי"ת והעי"ת ומאותיות המוקפות בעבור שראו אותה נוקפות במה נלמדק הזדמנתון ולא ידע כי הם מאותיות המעורה ושהם באלה שתי המלות תמורת חיו התפעל" עכ"ל. 1) האמרונו בענין סם זה ע"י במבוא. ואמר שנתן סימן לאותיות המשרתים האובים בשתלן וכן היה דרך הקדמונים למסור סימנים לאותיות השימוש ולאותיות השרש ח"ל י' גנח (רקמה דף 11) וכבר קבלו האותיות השרשיות והאותיות המשרתות הרבה מהמחברים אשר היו לפני במלות (אברו בהם) וכו' וכו' וכבר הייתי מוכים למסור על שני הסימנים האלה ר"ל ח"ט ספ"ר גז"ע לר"ק וממלכתו כי"ה ולהסתפק בהם מפני שאין טעם בסימן אלא להקל זכרון האותיות על החלמידים אלא שבקשו מונני קצת הבחורים לחדש להם סימנים אחרים והעליתי הדבר על עילוי וכו', עכ"ל. ח"ל הר"ש פרחון בהקדמות ומחברו (ר' פ"ב XXXIII) וסם (ר"ש גבירול) מה שעשו אחרים ממלכתו כי"ה, אכ"י שלמ"ה כח"ב שהן אותיות שמשים וסם השאר ק"ע ל"ח גז"ע ספ"ר קטן מודר לחות מבני ספרד עכ"ל. 2) סימן זה נמלא בחשוכיו על מנחם (במכתבו אל מנחם בראש תשובתו דף 5) "סימן המשרתים דגש הלוי כחב" והנה מלמד שאין שני האותיות האלה מקוים בין המשרתים גם זס הסימן אשר נתן חין לו ענין כי כאשר כתבתי לפני זה שדרך להיות ענין וכוונה מה באלה הסימנים וכדומים לזה למען יתחקק בזכרון החלמידים והנה על זה המשיב ללחם רוח הללה במה שנתן הסימן טמא כתב והיא מדה כנגד מדה ח"ל דוגש דירן בתשובתו על רס"ג (ילאו לאור פעם ראשונה ע"י החכם שרעץער דרעסלוביץ 1866) דף 2 סימן 6 "ועוד אמר מי ר' עדי" זל"ל לענין כ"ב אותיות שהן עיקר המילין לכל לשון הקדש כי י"א מהם תשמש בתחילת התיבות ובחוכם ובקופס ועשה מקורחם איתן בשלום כה והי"א האחרים לא תשמש ולא תרכב על זולתה בלתי היא מורכבת ועשה מקורחם טח ספר גזע צרק וכאשר עיינים והנה הם חילוף מה שאמר לפי שהם י"ג אותיות מהם תשמש בתחילת המלות ובחוכם ובקופס ועשימי לה סימן אהניה שלו כתם טב לפי שהולאמי מן הי"א שאינן הוא שלא תשמש

שמי אותיות והס' ד' ט' נהיה הכל י"ג כשהקטני נשחיתו האותיות שלא יעשו ט' ועשיתי להן סימן ח"ב ק"ץ ספ"ר ע"ו ולמי לפרש הלא שמש הד' והט' וכו' עכ"ל. והנה זה הסימן שגביל נסס רס"ג איתן בשלום כה לקח כלי ספק ונספרו צחות לשון עברי כי נספר האגרון כהן סימן אחר כמובל פה מן המשיב.

וגם לא יבנה	חנויה מן חונה
בקנוי מן קונה	ומכור מן מוכרים
וחנוי וחנויה	כנמיו ונמיה
לבעלי תושיה	ואצל המורים

5

5

ערך חנויה. או חונה

ערך

חנ"י ותאמר לא יאות לקרוא לאיש חנוי ולא לאשה חנויה כי אם חונה וחונה ואתה הסכלת עשה ולו דרשת וחקרת היטב אז הבנת כי יתכן לאמר מן חונה חנוי כאשר ביטח בטוח כתי' כי כך בטוח (ישעיה כ"ג ב') וכמוהו דרך השכנוי באהלים (שופטים ח' י"א) מן שכן ורבים כאלה וכענין הבוטח בטוח והשוכן שכן כן יהיה⁵ החונה חנוי והחונה חנויה בן דעה חכמה ותושיה:

(*) וז"ל מנחם בערך אבח (שם מאריך בענין חלופי אותיות) מה נחנתה בבא לך חבלים (ירמיה כ"ב כ"ג) פתר בו מה נחנת מלשון הנאה החליף ח"ת בה"א ויציא המלה מיסודתה מהעמידה על שרשה אפס כי המלה עומדת על עמדה ויסודתה מאין תמורות ומבלי חליפות וכח מראה פתרונה: יושבת בלבנון מקוננת בארזים מה נחנת בבוא לך חבלים חיל כיולדה. ירמיה נבא את הנבואה הזאת על מלך יהודה הבוטח בנוה בנינו ורורם עליותיו ונובה קנו כאשר כתוב אומר אבנה לי בית מדות ועליות מרווחים וקרע לו חליני וספון בארז ומשוח בששר (שם י"ד) יען וביען נשען בבנינו ובית ארזיו וישת שברו בקנו כה השיבו: יושבת בלבנון מקוננת בארזים מה נחנת בבא לך חבלים בהרסי קנת ארזיך איפה תהיה חנוי וכן רבו המלי' אשר החליפו והחסירו אנשי פתרון וימירו סדרם אשר לא כדת עכ"ל.

ונחם דף
13
דו"ש דף
64

וז"ל דונש נחנת ופתרת מה נחנת בבא לך חבלים איפה תהיה חנוי ואין לנו במקרא מה במסום איפוא ולא יאות לקרות לאיש חנוי והוא הפועל ולא לאשה חנויה והיא הפועלת כי אם חונה וחונה ולא יתכן לומר מה נחנת לזכר מה נחנת לנקבה כי אם אפוא חנית לזכר במשקל

ערך חנך

(*) והשבות על מנחם בפתרוןך בפזר עצמות חונך (תהלים כ"ג ו') ענין חונה עליך ותאמר לא יתכן כמו כן כי לו היה כדבריד

היה אומר חונך ותשכח י"י ע"ש (ישיב כ"ח י"ג) כי חונך ועונה ועושה ופודה ורואה משקל אחד להם וכאשר [תאמר] היש עונך (לויכ 5 ט"ו) כן נאמר חונך עושה רואה ולא עונך עושה רואה ולא נאמר בנך אמך התכונן בדבריד ואמריך והשמיע אזניך את דבריד ואם כן מדוע צרפת בשיריד ומן הדין הזה להשיב על נפשך באמריך: אור עמיתך פשלה; כל יצרת פתחמה; שא עונותי פחסדה (1) ואל תשימני פלימה. החברת חסדה בשתי נקודות (2) וכבר גזרת בספרך 10 כי לא יאמר חסדך בב' נקודות כי אם חסדה בסמיכה ולא אצטרך להשיב עליך כי אם מדבריד ושיריד ואם תאמר לא אמרתי חסדה כי אם חסדה קמץ תשחית משקלך ותהרוס בניך ולא תשקול המלה בב' נקודות ועוד יש לך כמוהו. וכן (גן עדנה 3) בב' נקודות ולא תוכל לבאר הענין מפני המשקל והבנין ואם באמת 15 ובתמים עשית היה עליך להשיב על נפשך תחילה ואחרי כן תשיב

עליך למרום שבית שבי (תהלים ס"ח יט) וחנית לנקה במשקל ואת עליך על כלנה (משלי ל"א כט) עכ"ל.

(*) ז"ל מנחם: ופתרון עצמות חונך (תלים נ"ג ו') עצמות האויב החונה עליך נכחם דף 91 מלה זאת מהמלים הנחלקים לשנים עכ"ל.

דונש
63

וז"ל דונש: ופתרת כי אלהים פזר עצמות חונך החונה עליך ולפתור כמו כן לשוקלי דבר לא יתכן כי לו היה כדבריד היה חונך במשקל קרא נא היש עונך (אויב ה' א') ותשכח את יי עושה (ישעי' נ"א י"ג) כי חונה ועונה ועושה ופודה ורועה משקל אחד להם ומקרה אחד בשער הזה יקרה בהם וכאשר נאמר קרא נא היש עונך כן נאמר חונך ועושה ורואה ופודה וכאשר נאמר בסמיכה והפדה מכית עבדים (דברים י"ג ז') כן נאמר ויעונך והחונך והעושה והרואה והפודה ולא נאמר עונך וחונך ועושה ורואה בשתי נקודות לא בסמיכה ולא בכריתות וכן לא נאמר בנך 6*

6 על אחרים להביא במוסר לבך כי איך יוכיח איש את רעהו בחטא
 ערך אשר הוא עושהו הלא זה שחוק לכל רואהו ודמית כי תשובתך
 תיך לו והיא עליך. ולו אחרי אשר החכירך כזאת בשירך החרשת
 ולא אוית להחביר ספר תשובות במחברת פשר ולא נודע שגנתך
 ולא נחשף סכלך. ועוד אחרי כי הללך המשנה בספרך (4) והבאת 5
 אותה להיות לך לעדה השיבות עליה כדברך זה כי אנשי בית שני
 איזר היו לפנינו אנשי סברא ובעלי משנה לא נסדרה משנתם ולא
 נאמר תלמידים כי אם על הסדר הזה אמך בנך פעלך עונך (5) והיה
 עליך להצדיקם בזה כאשר הצדקת אותם בענינים וכפירושים ולא
 יהו דברך זה את זה מבחישים:

(1) הוא בית אחר נשיר תהלה לדוש והוא על משקל שש תנועות וכן לריך להיות חסדך כ"ף שוא
 כאשר כתב בנושך הענין "וא"ם לא חזרתי חסדך כי אם חסדך קנן תשחית משקלך". (2) בשתי
 נקודות, כך נולדו בכל ספרי נודקקים הראשונים שוננים כן השו"א ע"ש לורו. (3) ערךך
 מלה אחת וכן שיר תהלה שחבר זולי לחסדלי אשר שר דוש והכין שהוא אשר בו זאת הנלה הכיאו
 חלומי דוש בתשובתם לקנן (ערך חונך) ומכחישים בפניו ולומרים שאמר כ"ף קנן ומשנים הנלה
 צולה אחרת עין לקנן. (4) הללך המשנה, הרכה פעמים נביא דוש ראה לדבריו מן המשנה
 כנודע לכל מעיין בדבריו ועי' בשיר בית 123 ובית 125 (5) וזה ראה כי היו לראשונים קורי
 ומשנים ומקורות ועי' בראשית דף 124 ועי' באפור בהקדמתו ובכ"ף בספרו וכן אבות. בהשיר
 חסרה השנה ענין חונך לו חונך ולא נודע למה:

אמך גברתך דברך הדרך זהבך זרועך חסדך טלך ירך כבודך לבושך מלכותך
 נפשך סודך עצתך פארך צדקך קרובך רעך שירתך תהלתך בשתי נקודות
 כי אם בקמיעה גדולה כמו ישמח אביך ואמך ותנל יולדתך (משלי כ"ג
 כ"ה) והלך לפניך צדקך (ישעי' נ"ח ח') ופי יגיד תהלתך (תלים נ"א י"ז)
 הלשון הצחה על משקל הזה היא בנייה ומחיצאים מהמשקל הזה הם כמו
 תבות הענינים ואותיות הדבקים והם אתך ועמך ולך וכך ולו נאמר עסף
 לא נאמר עסף כאשר לא יאמר על עירך ועל עמך (דניאל ט' י"ט) והיוצאים
 מן הפעלים הפעלך כמו ביום הפעלך (יחזקאל כ"ח י"ג) והפועל שעבר כמו
 אשר צנך (דברים ו' י"ז) כשמתו ענך (ישעי' ל' י"ט) ובלשון נקברה הנני
 נותנך לבני קדם (יחזקאל כ"ה ד') ועל המשקל הזה נבנתה הלשון ארמית
 ושתי הנקודות בה במקום הקמיעה בעברית כאמור לא־לְהִיף לא איתנא פלחין
 (דניאל ג' י"ח) מתנתך לך להוין ונבזביתך (שם ה' י"ז) אנת ורכבנך
 (שם ה' כ"ג) ולכל אלה לא ידמה חונך ולו ידעתי כי תבחר הניקוד בספרך

7	ודעתו נקצרה	עצמו נמהרה
ערך	בחד המזמורים	מקום ב"ת כ"ף קרא
כמה	שגגות כי יחלף	ולמד ו"ו אל"ף
	דברים נכשרים	קמוצים כי יסלף

7

ערך כמה

(*) שמעו שמע מלת. והט אזניך לאמרי כי פתר מנחם כמה לך
 בשרי (ההלים ק"ג ב') כמו נמס ואמר מלה זאת אין לה דמיון
 בתורה ונראתה לפי הענין לשון תמס ויהי כראות דונש פתרונו
 כן ויאמר אינו לשון תמס כי אם לשון חורב ויבשת לפי הענין
 5 ולו (1) ה'ה הפתרון כמה לך בשרי בארץ ציה (2) ועיף בלי
 מים (3) כי התמס ידוע למים ולא יתכן לפרש כמה כארץ ציה
 נמס כארץ ציה כי אם יבש כארץ ציה כי ארץ ציה ארץ חרבה
 ויבשה אלה היו דבריו ומליו תשיב תשיבותי ומחם יתבונן המשכיל
 כי לא ידע לקרא הפסוק על אמתו כי אם מוטעה כארץ ציה

החונה עליך בלשון זכר ותאמר החונה עליך נקדתי בלשון נקבה השבתי עליך גם
 בדבר הזה אם יתכן לאמר לנקבה מן חונה חונך לדמותו אלי הנני נותןך או
 חונך במשקל במחשבת אינך (ירמיה ד' י"ד) או תשובה אחרת לא תדמה
 לאלה לאמר כי 'ך' חונך מן יסוד המלה ככ"ף חונך לנער (משלי כ"ב ו')
 וביען כי לא ראיתי בדבר הזה להכחירך הוחלתי עד ראיתי נקידת ירך עכ"ל:

(*) ז"ל מנחם כמה. כמה לך בשרי (תלי' ס"ג ב') מלה זו אין לה דמיון בתורה כנחם דף
 106 וכלה יסוד ופתיונה כפי ענינה תמס לך בשרי עכ"ל.

וה"ל דונש כמה. ופתרת כמה לך בשרי לשון תמס הוא לפי הענין ואינו כן כי
 אם לשון חורב ויבשת וראש הפסוק יורה על כן באומרו אלי אתה אשחרך
 צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים וכמהו יבש כחרש
 כחי ולשוני מודבק מלקוחי (שם כ"ב ט"ז) כי אם היה כמה לך בשרי לשון
 תמס לא לכתוב ועיף בלי מים כי אם כמה לך בשרי כמים כי התמס ידוע
 למים ככת' וימס לבב העם ויהי למים (יהושע ו' ה') ימאסו כמו מים (תלים

7 כמו מים הלא באומרו „כמו מים“ יורה על קריאתו „כמו ארץ“
ערך כאומר לא היה מדמה ההמשל לארץ ציה לאמר כארץ ציה כי
 כנה אם למים ועיד תלמד הדבר מאמרו לא יתכן לפרש כמה בארץ
 ציה נמס כארץ ציה כי אם יבש כארץ ציה כי ארץ ציה היא
 חריבה ויבשה כאומר לא נמצאה הארץ קרואה כמיסה נם יבשה⁵
 ואם לא טעה בפסיק ויחלף הביטוי בכ"ף מה טעם יש לו לדבריו
 אלה ולמה לא יתכן נמס בארץ ציה כי אם יבש בארץ ציה מה
 פעל הארץ אשר חמנענו מפתור כמה נכס בארץ צה כי אם
 אמרנו בכ"ף ועתה התרונן מין ולראות עיקר עין ושמע פתרון
 הפסוק כמו שאמר מנחם . דע כי זאת התפלה והתחינה דבורה¹⁰
 על לשון ישראל הנלחצים ביד צרימו הפזורים בארבע פינות חלד
 בתוך לבאים ובתוך להטים ישובו בני ישראל ובקשו את אלהיהם
 ויאמרו אלהים אלי אתה . אשהרך צמאה לך נפשי כצמא למים
 ונמס לך בשרי בארץ חשך וצלמות כי משם באו אליו ויחלו את
 פניו ודמחה אומת הנכרי וארצות האויב וישיבתם שמה כשבר¹⁵
 בארץ ציה ועיף בלי מים ארץ לא נושבת ולא דימה בשרי לארץ
 ציה לאמר בארץ ציה אשר דמית וכמוהו קראתי שמך יי' מבור
 תחתיות (קנות ג' כ"ה) התבונן לרוע פתרוניך ואל תהי חכם בעיניך :

(1) הכוונה "כי חס" (2) מה לריכין להוסיף: לשון חסם לא היה לה לכתוב: (3) כי חס כמה לך
 בשרי כעיס.

ועשקה בעתקרה	ושת חמף עשקה
נקודה בספרים	כתובה מרחקה
כמו קוף מן קרבה	ובצוי לא בא
כעשק לזכרים	ועשקה לנקבה

נ"ח ח') ולא יתכן לפרש כמה בארץ עיפה לכל בעלי תשיה כי אם יבש
 כארץ ציה כי ארץ ציה הוא ארץ החריבה ויבשה מגזרת כחרב בציון
 (ישעיה כ"ה ח') עכ"ל. [כל המעריך זה ההעתק נגד הנדפס ימצא כי לו
 היתרון ובלתו לא נוכל להבין דברי התשובה דין:]

8
ערך
עשקה

כמו גברת גבר
סעדיה בפותרים:

והוא פועל עבר
ועדי בדבר

8

ערך עשקה

(*) ואמרת כי נמודת עשקה לי ערבני (1) (יט"ז ל"ח י"ד) חמף קמץ כמו קרבה אל נפשי (תלים ס"ט י"ט) זכרה לי אלהי (מחמיה ה' י"ט י"ג) איה איה פיה פיה אשר תאמר כי תבין לדעת קמץ קמץ וגדול ואף קמץ חמף לכל דקדוקיהן ומיני תוצאותם ואתה לא תדע לקרא כאשר היא כי תקרא קמץ חמף תחת קמץ גדול ותתהלל בשקר אצל הנערים מהפותרים אשר אינם מבינים ולא ידעו בין ימינם לשמאלם ותכשילם באורח שקר ובנתיבת שוא ולא ידעת אם לפי שכלך נזרת ואחרי סברתך איכה למדת ממלמדיך ונואלו ולא הבינו יען כי הנקודה קמץ גדול (2) כמו שקמץ נפשי (תלים פ"ו 10 ב') עמרה במישור (תלים כ"ו י"ב) עששה מכעס עיני (שם ו' ח') עתקה בכל צוררי (שם שם) וכן נמצא בספרי טבריא המונהים בתורת אלהים (3) ואם תאמר כי הסברא נוטה אחרי דברי אין קורין בסברא ובר שמה רב סעדיה בפתרו אותה ואלה שמות עשקה (4) לי ערבני (יט"ז ל"ח י"ד) ואמר כי נחסר מהענין נפשי עשקה לי נפשי כמו ותחס

(*) ז"ל מנחם בהקדמת מחברתו: ויש לה"א הקיצונה האחרונה במלים ענינים נחס דף 8 ואלה קצותם אנה לידו (שמות כ"א י"ג) בנה כעש ביתו (איוב כ"ז י"ח) גלה עמי (ישעיה ה' י"ג) וחלופם אמצה לי יושבי ירושלים (זכריה י"ב ה') דף 87 ה' עשקה לי ערבני (ישעיה ל"ח י"ד) ולאין אונים עצמה ירבה (שם מ"ה כ"ז) עצלה תפיל תרומה (משלי י"ט ט"ו) עכ"ל.

וז"ל דונש (ערך עשקה): והבאת בראש ספרך באמרי מלאכת הה"א בסוף המלה בחלק אחר ה' עשקה לי ערבני עם עצלה תפיל תרומה ועצלה לא ירמה לעשקה לא בפתרון ולא בנקודה כי עשקה לי הוא קמץ חסף כלשון בקשה במשקל זכרה לי (נחמיה ה' י"ט) קרבה אל נפשי ועצלה הוא פתוח עכ"ל.

עלך (ש"ל כ"ד י"ד) כי הענין ותחם נפשי עליך. והנה נמצאת מחליף **עך** דבריו ומימר פתרוניו אחרי שומך אותו "זקנך ורבך" (5) ויהיו דברך מבחשין זה את זה אשר לא כדת ואמנם אם לא כי ידע כי עשקה קמץ גדול לא פתר אותו עשקה לי נפשי כי בהיותו קמץ חטף לא יתכן לפתור אותו כי אם לצוי כמו קרבה אל נפשי גאלה והתבונן לכל (6) אמריו ואל תוסף על דבריו והביאה במוסר לבך והודה על האמת לרבך.

(1) **עשקה לי**, עד היום נשארה המלוקה בענין אלה ההל"ן זה בכה וזה בכה ח"ל המ"ש (הלה) פ"ו ב' שמה נפשי בספר קדונו. כ"י הנקרא לשון למודים המכונה לר' שלמה ירחי מלחמי כחבד לשון זה בכללי הקמן חטוף אם חילת לדעת אחיה השו"א שאמר קמן שהיה נח ראה אם נשחח כוונה הנולה אם לא כמו בנולת שמה זאת לעולם (ד"ה א' כ"ט) שהוא ליווי אז. השוא הוא נח שאם תקראנו בקמן רחב יהיה פועל עבר והוא הפך כוונה הפסקה ועל זה נופל הספק בנולת כרתו יערה (ירמיה מ"ו) כי יפלו בה שני פירושים אם ליווי אם פעל עבר עכ"ל. נראה מדבריו דהרין נני דכותיה בקמן חטוף ונלחמי ומקורם קדמוניות מסייע ליה וזו היא כל קריא **שמה** קמן בר מן א' חטף שמה זאת לעולם וכל תהלים דכותיה חטף בר מן א' **שמה** נפשי עדותיך קי"ע קמן. עוד מלחמי מקורה אחרת בסוף מקורה גדולה שלנו בשעה מן כ"א דכל חד וחד ליה בספר כותיה וכל קריא דכותיה בר מן א' שמה זאת לעולם והל"ן סתמי מקראתא חד אורחא איה ליה אלא דמיחלמי בגירסכון ומתרווייהו שומעין דקריאת **שמה** נפשי בקמן חטוף כמו שמה נפשי והל"ן קי"ה שמה ה' שמה לפי קימן קמ"א אבל דעת רד"ק אינו כן שהרי כ' בפי" על שמה נפשי שהש"ן נקרא בקמן רחב וגעיה עם הקמן להורות כי כן נקרא ולא בקמן חטף והוא לוי כמו שמה זאת לעולם זכרה לי אלהי לעובד סוף נחמיה שהם חטופים כמשפט אבל זה חמשה בש"ן בעטם להאריך נועם הניגון וכן שמרני אל כי חסיתי כך קי"י וכן כ' בנכבול דף י"ח ודף רי"ז ובשרשים ש' שמר. עוד כחבד בישע"י קי"י ל"א ובשרשים שרש עשק עשק עשקה לי ערבני שלפי דעתו הוא לוי ואעפ"י שאינו חטוף הנה כוונה שמה נפשי כי חסיד אינו ונאמחאזיו הם כדעת רד"ק בנאריך ולדעת י"א שהיה הרשב"ע קריאתו ג"כ קמן רחב כי הוא פועל עבר עכ"ל. (2) **קמץ גדול**, דבריו אלה מכוונים לכל הדעות שהיה הרב מ"ש. (3) **טבריא**, הכוונה על חנ"ך מונה מחבמי עכריא וזה היא המקורה וכל כ"ד ספרים ביחד בקצן מכנים אלה ראשונים המדקדקים בשם תורה סתם או קרי"ת וע' מנחם בשרש לזיקים ולקצן בערך ווי"ס העפלים והרליה שהגיהו מוסרי **טבריא** מכוונים להמקורה שהגיה המ"ש. (4) **ואלה שמות**, עי' מ"ש החכם רש"פ ז"ל בספרי לקונו קדמוניות בערווחיו דף 175 ולקמן בערך נסותם. (5) **זקנך ורבך**, שיר סכתב דונס לחשובותיו עור 101 מנחם עלמו ומתפאר בזה"ל "ספדיה בן יוסף זקני החושף לפגומות" ובהקדמת חלומיו מנחם בענין עורכי השירים (לעיל דף 27) אומרים מפורש "והיית בעת ההוא לעיר חלומיו" והנה נחשונה זו נראה ענות רוח מנחם וחלומיו והתקועות דונס כי הלא היה לאל ידו לפעור ולרחותו ונפניו לענות בו כחשו כי שם לא דבר מלומה מן פתרון המסכתה ה"א רק מקור שם לדוגמא מלות שונות שהה"א בסופן על פנים שונים א"כ מה ענין להשגה זו שהשיג כי על"ה לא ידמה לעשקה וכי לא ידע מנחם אם זאת ואין זה רק לקצור ולהבאיש ריחו ובאמת ע"ד זה מכריע הר"ת ואומר: "הלא לא הביא מנחם עשקה ואמצה ועצלה כי אם יפני הה"א אשר היא רבה פנים" עכ"ל

ערך אך כאשר אורחתי נחנס ותלמידיו ברות השקט מראים לו עשותו אף גם מן הלא שהיה נראה שהיה טעיות השנה ונביאים לו ראיות מן רבותיו כי טעה.

נראה
משניות

ערך שתעיו בראש תשובות דונש

דונש

ובשירך הנכתב בראש ספרך (1) נמצאו מלים הרבה טעות אשר לא יתכן לדבר כן בלשון יהודית וגם מלים לא בנקודה נכונים והיה עליך מאורח מוסר להשיב על נפשך (2) בהשיבך על אחרים ולדין אותך תחילה ולחקור מליך ולפלס מעגל רגליך באמרך "עבור לא תוקש בלבבות המורים" (3) עבור במקום בעבור ולא נמצא 5 בכל התורה עבור ולא יתכן מבנין הלשון לדבר כן למען כי בעבור מלה מקבצת (4) כמו למען ובגלל ובסור בי"ת או נותרה בלי ענין כי הבי"ת היא תסוב אותה לפתרון ולולי הבי"ת לא היתה לה ענין 10 וכאשר לא תוכל לסור ב' בגלל ולמ"ד למען ולאמר גלל או מען ככה לא תסור בי"ת בעבור כי שלשתן ענין אחד כי אחזת ב' בעבור יותר אחווה מן למ"ד למען ובי"ת בגלל כי הנה מצאנו למ"ד נוספה על בעבור שלא מצאנו כאלה באומרו לבעבור נסורת (שמות כ' י"ז). והאומר עוד "ורוחו לא נמר כשקט בשמרים" (5) כשקט 15 במקרא (6) פֶּאֶשֶׁר שֶׁקָט או כְּמוֹ שֶׁקָט ולא נראה ולא נהייתי כזאת בכל המקרא ולא ימצא כ"ף ולא בי"ת ולא למ"ד על פעל שעבר לאמר פֶּאֶמֶר פֶּבְגֵּר פֶּפֶעַל פֶּלְמֵד פֶּמְרֵד פֶּנְתֵן כי אם פֶּאֶשֶׁר כמו וי' פקד את שרה כאשר אמר (בראשית כ"א ח) כאשר ראה יעקב (בראשית כ"ב י') כאשר צוה (בראשית ז' ט') כאשר קאה (ויקרא י"ח כ"ח) וכן הלמ"ד 20 והבי"ת לא מצאנו לאמר לַעֲשֶׂה לַפְּעַל ואילו הכית בלמ"ד (7) פֶּבְשֵׁל פֶּמְרֵךְ עד תכלית לשון הקודש. ובמטות הגדול מאלה אמרך "וְהִרְבֵּה הַזָּמִיר בְּשִׁית וְשִׁמֹּר" (8) ותשים וי' ושמיר קמוצה כו"ם הנוספים במלים הקמוצים (9) ואמנם לא ידעתי בנין הלשון וחקר מוצאה ואיך יוסיף חו"י והה"א (10) במלה ואיזה מקומה אשר תקמץ בו מאשר תהיה נקודות בשתי נקודות ותשיג הגבול אשר גבלו ראשונים

עירך ויודעי האמת והדעת ומביני הטעמים ואשר מהם למדנו מפעל קצץ חטף פתח וינחולנו אותם ונקל זאת בעיניך לאבד לשון העברית אשר היא לשארית ותקוה ואחרית.

עצמות
בראש
השונות
דוגש

(1) **מכאן** ואילך השגות שלא מן עין עירך עשקה רק על הרכה עניות שמאלו בשירי בראש השונותיו ובכ"י אשר הי' לפני היה זה פרשה קטומה וסמוכה למעלה ואנכי נחתי הריוח בין הדברים. (2) מליצת מכוונת למ"ש למעלה (דף 19). (3) דוגש בשירי (עור 2) הרב י' גנאה בס' הריקמה (דף 9) מזכיר ב"כ זה העור בנוסחת "עבור לא תכ"ש" הנדפס והכ"י אשר בידי תוקש ומוסיף שם ואמר ויש אכסים מנעלי הדקדוק שהפשו עליו בזה הכוונה על בעלי השונות וידן ונעל ההערות שם בריקמה מליץ ע"י אכן עזרא כפ' לך ונעה בזה באשר לא נודע לו אז השונות חלומי נחמס וידן אך הר"י י' גנאה מליקו בזה ללורך השיר ומחיר להשיב הדבר אל עיקרו. (4) **מקבצת**, וזלח העטס ר"ל המהגרת. (5) **בשמרים**, דוגש בשירי (עור 5) נדפס בטעות **משוקט** חסח **בשקט** גם חס זה מזכיר י' גנאה בריקמה (דף 11) בלי הזכרת שם המשורר ומליקו גם בזה וז"ל "אין לריך לחפוש על המשורר מה שהביאו הדחק חלין באומרו אל חס חמר זמן ארוך נשמר וריחו לא חמר כשקט בשמרים ר"ל אמרו **בשקט** כי המשקל מביא דוחק והשעור באשר שקט עכ"ל. (6) **בשקט במקרא**, ר"ל בלשון מקרא **באשר** 'שקט או כמו שקט כי בכל"ס אינן משמשות בפעלים וכן גנאה בריקמה (דף 11 — 10) מאריך בכלל זה ופותר הפסוקים ומופת העניינים בכלל זה הנראים כיוצאים ע"ש. (7) **ואילו הביית כלמ"ר**, אלה שלם מלות אין להם כוונה במקום הזה והמכוון האומני הוא **ולא הביית** כמו **בבשל** וכן עד חכלית לשון הקדש ר"ל וכן בכל הפעלים. (8) **והרבה הזמיר** וכו', בשיר דוגש המזכר (עור 22) והיה מזכיר לנקד הוי"ו בקצץ בעבור המשקל שהוא יתד וד' הנועות. (9) **הקמוצים**, ר"ל בטעם מפקיק באשר בהפסק מלמד מקמולים השפטים והפ' שאין לי רחיה לכוונה זו אך לא אוכל לפשר פה מלה זו בענין אחר או שהחזר הקמולים קאי על ווי"ס ר"ל המלות בוי"ו העטוף הנקוד בקצץ ונמלת כוספים הכוונה ווי"ה העבור. (10) **הז"א**, לא אוכל לכין מלה זו פה

עירך דע כי יש לווי"ם הנוספים בשמות ובפעלים ענינים יש אשר תהי' הוי"ו קמוצה ויש אשר תהי' נקודה בשתי נקודות הנקרא **שביא** אבל בבא הוי"ו קמוצה לא תבוא כי אם במקום שמעמה מלעיל ובהיות המלה נקודה בטעם מלרע אזי תהי' הוי"ו הנוספת על המלה ההיא נקודה בשתי נקודות **שביא** ולא תמצא בכלל⁵ המקרא נקודה הוי"ו קמוצה במלה שמעמה מלרע.

ווי"ס
הקמולים

ואלה קצות המלים הנקודים מלעיל ותהיינה וויה"ם קמוצות **שמים וארץ** (ראשית י"ד י"ט) קמוצה כי הטעם מלעיל באל"ף ובמורה בלע **ובבקר** (ראשית מ"ו כ"ח) **ערב ובקר** (1) (לוי כ"ה י"ח) קנים והנה **והחיה** (ויח"ל כ"י י"ג) **חדש ומעלה** (במדבר כ' ט"ו) ולולי כי טעמיהם מלעיל לא¹⁰

נקמצו הווי"ן ואחרי היותם קמוצים לא יתכן להיות גם שב"א בשתי ערך
 נקודות אבל המלים אשר הם מלרע לא יקרה להם כמקרה זה כי
 לא נמצאו וויה"ם נקודים כי אם שב"א בלבד ולא נמצא בכל אחד
 מהם קמוץ כאלה עני אני וְגַ' מנוער (הלים פ"ח ע"ז) שב"א ואיננו
 כמו ובקר כי המעם תחת הבי"ת וגו' תחת הווי"ן ולא יתכן לומר
 5 וגו' קמוצת ווי"ן ושמיד מעמו מלרע ולא תוכל לברר הדבר מפני
 המשקל² ולכן אומר כי פרץ גדול: פרצת באומרך בשיר (זמיר)
 [ושמיר] הווי"ן קמוצה והמלה אין מעמה מלעיל. ואם האמד הנה
 מצאנו במקרא מלים נקודים מלרע והווי"ם הנוספים בהם פתוחות כמו
 10 ויהוה"אמר (בראשית י"ב י"ד) אשר מעמם מלרע וְאֶבְיָמֶלֶךְ (בראשית כ"ו כ"ו)
 וְאֶבְיָהוּא (ויקרא י' ה') לא מחכמה תאמר זאת כי המלים האלה ווי"ן
 ואביהוא ואבימלך לא כאלה אשר החברת כי אלה שלשים ואלה
 רביעים ראשונים נקודות ווי"ן וְאֶבְיָהוּא וְעֶרְפֶּל (ש"ב כ"ב י') והיה עיקר
 הווי"ן האלה בוי"ן וְשִׁמְשׁוֹאֵל וְשִׁכְנִירַת וְרַעְדָּה לולי היותם אותיות
 15 הגרון (4) וחקור ודרוש אם תמצא כזאת כי אם במלה אשר תחילתה
 אלף או חית או ע"ן אך בהיותם שב"א ושמיד לא יעלה במספרם
 ולא יבא במנינם כי השי"ן קמץ ולא שב"א ואיננה מאותיות הגרון
 הגרון. ועוד כי בהיות ראש המלה הבא עליה ווי"ן יו"ד הנקד נקודה
 אחת (5) ויפת תאר (ש"א כ"ה ג') וַיֵּרָא מִצּוּחַ (משלי י"ב י"ב) וַיִּרְיָחוּ (יהושע ו' ה')

וכאלה הרבה.

(1) ובקר. חק שאין בו נגינה מופסקת כי יש מלים שיוצאים מכלל זה כגון מהערה מהחכם נענר
 בראשית דף 119. (2) לברר הדבר. ר"ל לא תוכל להגיד הדבר. נענר דומה
 הושקל ועפ"י הושקל ל"ל בקוץ כאשר כתבתי לעיל (דף 50). (3) עפ"י הקריאה ואדני. (4)
 אותיות הגרון. ר"ל אם בא תבא ווי"ן הענוף על אות שואית נקראת באלף גבוהה כמו
 וְשִׁמְשׁוֹאֵל חק אם האות שואית אות גרונית ואשר על כן תהפך השוא לחטף פתח תהפך גם
 האלף גבוהה לפתח תחת הווי"ן כמו וְאֶבְיָמֶלֶךְ. (6) נקודה אחת, ר"ל חירק דהיינו אם תהיה
 הנח בראש יו"ד תהיה הווי"ן נקודה על יו"ד תהיה. ואף שאין זה שייך הנה רק
 כאשר הכלל מכללי ווי"ן נודר משלים כל הכללים.

ערך כלל משקל פֶּעַל

ערך

כלל משקל
פֶּעַל

ויען כי כא לדי דברת קמץ ופתח וענין המעמים הנה אבאר
לכל אוהבי שכל ודורשי לימוד ענין מלעיל ומלרע למען
קרבו ללב ולדבוקו בנפש ואודיע מקצת אודות קמצין ופתחין
וקמץ חטף:

- דע כי לא יקרה מקרה מלעיל ומלרע בי אם במלה משלש
אותיות ומעלה ויקרא המעם מלעיל ומלרע יש מלים אשר
הם ראשונים והם הנקראים מלעיל ויש אשר המעם באות השני
והוא הנקרא מלרע ונזרז השם מענינו מלמעלה ומלמטה ונמצא
המעם מלעיל ומלרע מצטרף על משקל רבים. והנה מקצת המלים
אשר יבואון מלעיל על משקל פֶּעַל ובהיות המלה על משקל פעל 10
מלעיל היא פתוחה (1) אֶרֶץ בְּרָךְ בֶּשֶׁם מֶלֶךְ נֶפֶשׁ כֹּל הַמַּלְאִים הָאֵלֹהִים
הַבָּאִים עַל מַנִּינִם פְּתוּחִים פֶּתַח קָמָן זוּלָתִי מַעֲט מוֹעֵר כְּמוֹ שֶׁבִט
חֶלֶק סֵפֶר כּוֹלֵם נִקְמָץ (2) וּמַעֲט מוֹעֵר כְּמוֹ אֱלֹהִים לֹא יוֹדְעוּ כִּי אִם
בְּקִרְיָאָה וּבְכוּוָּאָה מִהַמַּלְאִים אֶרֶץ (3) בְּסוּף פְּסוּק נִהְפָּכִים לִקְמָץ גְּדוֹל
אֶרֶץ וְגַם מִקֵּץ נִלְוָה עִמָּם (3) מַעֲט מוֹעֵר וְאֵין מִן סָמָץ גְּדוֹל וּפֶתַח 15
גְּדוֹל כִּי אִם הַנִּקְוָה הַנוֹפֶלֶת תַּחַת הַמְּשִׁיכָה וְכַמּוּהוּ פִּנּוּ דֶּרֶךְ
(יִשְׁעִים כ"ז י"ד) וְכַמּוּהוּ הַרְבֵּה אֶךְ עֵינִיךְ תִּהְיֶינָה חוֹזֶרֶת וְלֹא נִמְצָא בְּכָל
הַמִּקְרָא חֲלוּף בְּאֶרֶץ וְרַעִיָּה (5) בְּסִמְכָה אִם לֹא שִׁנּוּי בְּנִקְוָה כְּדֶרֶךְ
הַמַּלְאִים הַסְּמוּכִים (6) כְּמוֹ אֶרֶץ מִצְרַיִם (רַשְׁשִׁית מ"ח י"ט) וַיִּמְצָא פֶּתַח גַּם
בְּהַסְמָכוֹ לְמִצְרַיִם כֹּאשֶׁר בְּתַחֲלָה וְכַמּוּהוּ גֶשֶׁם נִדְבּוּרָה (תְּלִים ס"ח י"ז) 20
דֶּרֶךְ הַר הָאֱמֹרִי (בְּנִדְבָר ה' י"ט) זוּלָתִי הֶבֶל אֲשֶׁר נִחְלּוֹף בְּנִינוּ בְּסִמְכָה
בְּאוֹמֶרְךָ הֶבֶל הַבָּלִים (קֶהֱלֵת ה' י"ח) וְנִרְאָה כִּי הוּא יַחֲדִי וְיֵשׁ אֲשֶׁר אוֹמְרִים
כִּי גִבֵּר תַּמִּים (תְּלִים י"ח כ"ד) מַעֲיָקְרוּ כִּי הוּא סָמוּךְ אֵלֵי תַּמִּים וּפֶתַח
גִּבֵּר תַּמִּים גִּבֵּר תַּמִּימוֹת (7) כְּמוֹ אִם בֹּאֲמֵת וּבְתַמִּים (שׁוֹפְעִים ט' ט"ז) אֲשֶׁר
עֲנִינִם תַּמִּימוֹת וְכַמּוּהוּ הִבֵּה תַּמִּים (ס"ח י"ד י"ח) וַאֲנִינוּ כְּמוֹ תַּמִּים 25
תַּהִיָּה (דְּבָרִים י"ח י"ג) וְהָיוּ תַּמִּים (רַשְׁשִׁית י"ז ה')

ומצאנו מלים (8) על הכנין הזה והמשקלים האלה אף רחוק נקודה ערך
 למען רחיקתם בפתרון כמו חרף עושהו (משלי י"ד כ"א) מאן בלעם (במדבר
 כ"ב י"ד) נשנו (נשתנו) מארץ וריעיה למען היותם פעלים שעברו והם
 קמוצים קמץ קטן ודע כי מבין תבל בחכמתו (ירמיה י"ב) הבית
 5 קמוצה והתי"ו למען יפרד (9) מן תבל עשו (ויקרא כ' י"ב) וכמוהו ובוצע
 ברך (תלים י"ג) למען יפרד מן תכרע כל ברך (ישעיה מ"ה ל"ב) רגע קרח
 פתח שבע רבך פרח היה עיקר להיורר המלים האלה פתח קטן
 אבל למען בוא באחריתם השלישית האלה עי"ן או חית נפתחו
 האותיות הקרובים אליהם פתח גדול והאותיות הראשונות הבאות
 10 תחלת המלים האלה זרע וחבריו לא יסורו מבנינם והם פתח קטן
 רק באתנחתא וסוף פסוק תהינה קמץ גדול כמו ארץ ורעיה אשר
 נטע כרם (דברים כ' ו') מלרע הטעם תחת הטי"ת למען הרחיקו ועשה
 קציר כמו נטע (איוב י"ד ח') : (10)

ויתום המשקל הזה ותכל מחברתו

(1) פתוחה, ר"ל מוקד פתח קטן נקרא חללו קטן. (2) נקמץ קטן קטן והוא זירי. (3) ר"ל
 ומשקל קטן. (4) מקיף גלוח עמם, ר"ל שעל ידי המקיף חשמה הס"ג ונעלם
 מוקדה לקמן כמו שמרילך יפרץ-בם. (5) ורעיה, ר"ל משקל ארץ והדומה לו ונלשון זה
 משמש ר"י חיוג בספר הנקוד ור"י בן גנאח ברקמה וכן בלעם בטעמי המקרא ולפעמים משתמשים
 במלת וחבריו ואף שספרי ר"י חיוג ו' גנאח נעתיקים אין בכך כילוס כי כן בודאי המליטה בלשון
 ערבי ומשובט דידן ג"כ העתק המושגה שחשבו בלשון ערבי וכתבו רעיונותיהם בלשון ערבי. (6)
 הסמוכים, ומשקל קטן שזה בסמיכות ונפרד ונועשים יולאים כידוע להשוקדים על דלתי הדקדוק.
 (7) גבר תמימות, כלשון זה מולאנו לכן בלעם בטעמי המקרא ועוד עם גבר תמים גבר תמימות
 ואינו מוגזרת תמים תהיה עכ"ל. (8) ומצאנו מלים על הכנין הזה, כלשון זה מולאנו בכן בלעם.
 (9) למען יפרד, ח"ל ר"י חיוג בס' הנקוד דף 186 "ודע כי חרף עושהו מלא בלעם גלח את
 החורה ופרת את אחיו אינם כמו ארץ וחבריו בעבור היותם פעלים עובדים והם קמלים הפ"א והע"ן
 לנעין הפתרון ודע כי מוכן תבל בחכמתו התי"ו והב' קמולים להפריש בינו ויין תבל עשו וכמוהו
 ונולע בך להפריש בינו ויין לי תכרע כל קרך עכ"ל. הנה אם נעריך דברי התלמודים האלה לעומת
 דברי ר"י חיוג וכן גנאח וכן בלעם בניין כללי משקלי השמות מולא כי כולם בקבוצת אחד מתנבאים
 ומוקד אחד היה לכולם ונמנו שאלו בלי הזכרת שם המקור ואין עליהם אשמה בזה כי כך היה
 בין החכמים מדורות עולמים ונמקד משה לפי וכל מי שעסק בחכמה זו וזה בו להשתמש בו כפי
 העולה על רוחו להרחיב הענין ולהלך לקחו בודאי ומקבלת רס"ג אשר כתב בספרו והוא מהקדומים לו
 ובכן שיערתי כי עקרי כללי הדקדוק להעמיד הלשון על מוכנה והניקוד קדומים מאלו ועלו עמם